

АЛЕКСАНДРА Љ. МИТРОВИЋ¹
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ТЕЛЕОЛОШКИ ЗНАЧАЈ СОЦИОЛОШКОГ МЕТОДА У ИНТЕРПРЕТАЦИЈИ ПРАВА КАО ДРУШТВЕНЕ ПОЈАВЕ

САЖЕТАК. Овај рад има за циљ да укаже на улогу и значај социолошког метода у поступку проучавања како садржине тако и суштине права као специфичне друштвене појаве чија је структура формализована државним поретком норми тако да буде у складу са доминантним друштвеним вредностима, а које су последица потреба, односа снага и циљева у друштву. Будући да природа предмета који се истражује уједно одређује и метод којим се спроводи дати поступак, право као духовна нормативно уобличена друштвена појава захтева примену социолошког метода како би се прецизније објаснили узроци делимичне или потпуне (не)примене правних норми ради друштвене регулације и контроле. Најзад, закључак је да је због изузетно сложене, динамичне и варијабилне природе као и садржине права, неопходна примена социолошког метода у његовом истраживању јер он једини успева да емпиријски и довољно систематично истражи функционалне законе права као делујуће појаве.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: социолошки метод; друштво; право, правна наука.

¹ aleksandramitrovic754@gmail.com

Рад је примљен 2. фебруара 2019, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 3. децембра 2019.

СОЦИОЛОШКИ ПОЈАМ ПРАВА – ДРЖАВНО И ДРУШТВЕНО ПРАВО

Право као духовна и нормативно уобличена друштвена појава поседује временски и просторни оквир, те као таква има сложenu унутрашњу структуру. Будући да право има друштвене корене, као и вредносну и нормативну димензију, оно је и предмет изучавања социологије. Социологија је заинтересована за право јер је фокус њеног истраживања друштво и друштвени односи, а право иако нормативна, у одређеном смислу је и друштвена појава јер настаје кроз социјалне интеракције појединаца и/или група. Тако право има и друштвену страну која указује на повезаност норми са одређеним друштвеним процесима. Како би право могло да се проучава као друштвена, али и нормативно уобличена појава, било је потребно развити довољно ефикасан метод, попут социолошког метода, који на јединствен начин успева да истражи сложenu природу права. Релативно нов социолошки аспект посматрања права анализира два битна елемента права: суштину – друштвени однос и структуру – правну норму. Такође, ово је и једна уопштена систематизација природе права као друштвене појаве будући да је сваки покушај неке прецизније систематизације немогуће извести. Разлог томе је управо сама сложена природа феномена друштвеног односа, јер ти односи носе битну особину *ars inventoriae*, што подразумева да се стално стварају нови и мењају постојећи топови (Visković, 1997, стр. 83). Због тога социолошко-правни аспект на интегралан начин успева да обједини и суштину и структуру права, али тако да испрати њихову варијабилну друштвену природу. У том смислу Харт сматра да право, као и све његове конститутивне елементе и концепте, треба схватити у јуриспруденцији као и у животу, са унутрашње тачке гледишта (Finis, 2004, стр. 15–39). То заправо значи да се под унутрашњом тачком гледишта подразумева начин размишљања где неко под правилом (нормом) подразумева разлог за деловање (Finis, 2004, стр. 15–39). У том смислу, враћање класичној традицији заснива се на теорији разлога за деловање, где су разлози нормативни, али не садржајем, већ нормативни у смислу односа према ауторитативним правилима у правним нормама (Finis, 2004, стр. 15–39). Право је, дакле, ништа друго до оправдани разлог за деловање људи, односно реакцију друштва на ауторитативна правила означена као правне норме. Социјалне интерак-

ције су стога последица ауторитативности правила изнетим у правним нормама. То је други корак у Хартовој теорији, где се такође указује на неопходност постојања разлога (правила - правне норме), јер би у супротном друштвени живот био дефектан (Finis, 2004, стр. 15-39). На тај начин правна норма - правило, право или разлог за деловање, јесте попут правног лека за све дефекте, као и потенцијалне дефекте до којих може доћи у социјалним интеракцијама. Ипак, ако се тежиште пребаци на друштвене односе и право посматра као искључиво друштвена појава, друштвени односи постају материјализовани супстрат права укључујући и оне који стварају негативни ефекат попут социјалних конфликта, па се закључује да на право утиче друштвена егзистенција, те да је она у том погледу аутономна и формализована кроз правне норме.

Уколико бисмо право схватили само као нормативни систем, онда не бисмо били у могућности да уопште приступимо некој озбиљнијој анализи права са социолошко-правног аспекта. Ако не занемаримо друштвену страну природе права, можемо га проучавати социолошки и то тако што ћемо анализирати како право делује на друштво, али и како друштво делује на право. Социолошки приступ праву темељи се на посматрању међусобног односа права и друштва и истицању извора, циља и функције које право има у друштву. У том смислу, дефинишу се три битна елемента права: друштвени односи, вредности и норме као са-стојци (елементи) права, а уједно и извори права. Тако су друштвени односи заправо материјални извор права, правне вредности су вредносни (етички), док су правне норме формални извори права (Visković, 1981, стр. 83). Међутим, нису сви друштвени односи предмет искуства правника, већ само они који допуштају могућност јавне контроле и физичке принуде, те садрже сукоб интереса који угрожавају постојеће друштвене системе. За друштвене системе пресудни су сукоби који настају у оним односима који задовољавају темељне природне и друштвене потребе и интересе човека (диолошки, економски, политички) (Visković, 1981, стр. 94). Будући да има нормативну, вредносну и друштвену димензију, праву се може приступити са филозофског, нормативног или социолошког аспекта, а оно чиме ћемо се детаљније бавити у овом раду је социолошко схватање права које ћемо истражити применом адекватног метода у изучавању права, у овом случају социолошког метода. Изучавање права спроводи се тако што аналитички захват почиње у друштвеним односима, а

не у правним нормама. Друштвени односи заправо дефинишу материјалну основу права, док општи социолошки аспект почива на ставу да је право специфична друштвена појава којој се интегрално приступа и то на два начина: изнутра – суштински (садржина права); споља – структурално (конститутивни елементи правне норме). Како је анализа вредносног аспекта права резервисана за филозофију права, право као нормативни поредак над којим држава има монопол принуде, ствара додатну могућност социолошком методу да делимично зађе и у његову нормативну природу тако што ће право посматрати као духовну, нормативно уобличену творевину која је и облик друштвене контроле од стране државе. Тако социолошки метод тумачи и анализира право у ужем смислу кроз однос права и државе, где је право у виду норми везано за државу и њене механизме принуде ради остварења битних интереса и циљева владајућих група. Циљеви и вредности потенцирани у правним нормама заштићени су принудом тако што су правне радње које су повољне по владајућу скупину означене као обавезе и овлашћења, а оне које нису, као прекршаји, или санкције у случају да дође до неиспуњења обавезе (Visković, 1981, стр. 162-163). Држава као стваралац позитивног права, не ствара и најбоље право јер је то право као логичка законитост темпорално и територијално одређена само тренутним интересима владајуће скупине. Позитивно право иначе не сме занемарити природно право у процесу стварања права јер само ако је природно право присутно у позитивном праву, може се говорити о правди, односно праву које служи свим људима, а не само држави. Тако ће право бити засновано на разуму и рационалној концепцији ауторитета ума, а не ауторитету силе, односно државне принуде. Право стога треба схватити као

„систем државних и друштвених норми с којима се принудно усмеравају најважнији и најконфликтнији међуљудски односи ради остварења мира, сигурности, праведности и других доминантних вредности“ (Visković, 2001, стр. 117).

У ширем смислу, нормативни систем није систем који санкционише држава, тј. санкција у правној норми није државног, већ друштвеног карактера, па је право у ширем смислу означено као друштвено право. Ово право не санкционише држава, те се под њим подразумева међународно, обичајно, црквено или аутономно право. Најзад, потребно је направити разлику између државног права које је строго формализовано, прецизно детерминисано и друштвеног права које се заснива на неунифицираној ин-

терпретацији, идеји друштвене солидарности, интегрисаности, али и конфликтности. У том контексту, државно право ближе је индивидуалистичком принципу, док је друштвено ближе надивидуалистичком, односно идеја државног права ближа је идеји позитивног, а идеја друштвеног права идеји природног права.

МЕЋУСОБНИ ОДНОС ДРЖАВЕ И ПРАВА

Држава као примарна правна, политичка, економска, културна, али и друштвена организација тежи да оствари своје циљеве. У том контексту, поставља се питање да ли држава свој обим и границе заповедне моћи може да оправда правом, или је, важење права одређено и условљено државном вољом (Jellinek & Jellinek, 1921, стр. 364). Питање је да ли држава „претходи“ праву или право претходи држави, но сваки покушај да се пронађе одговор на ово питање био би још једно ново питање. Ако се хипотетички крене од претпоставке да држава претходи праву, убрзо би се закључило да је држава заправо творевина права, те је као нормативно уређено стање извор (позитивног) права, што нас доводи на почетак. Са друге стране, ако се пође од претпоставке да право претходи држави, то би значило да је пре државе морало постојати неко преддржавно право, те се тако обнавља идеја природног права или идеја о постојању обичајног права као државног права. Тако перципирано државно право решавало би важна државно-правна питања свођењем на обичну примену права мирним путем, а не кроз сукоб могућих правних решења који би прекинула коначна одлука воље легитимне судске власти. Једини излаз из ове хамлетовске дилеме даје Ханс Келзен тиме што у својој теорији о идентичности државе и права тврди да питање предности не треба уопште постављати јер су према његовом схватању право и држава исто. Овај став има потпуно утемељење ако га изнесемо као становиште правника, будући да за правника држава постоји само на начин како се у закону приказује. Држава, дакле, није оличење државне моћи, историјска творевина, већ је творац свих својих закона. Закон тако ствара државу, али се и држава успоставља и одржава уз помоћ закона. Закон уређује поредак, односно државу, па су и закон и држава означени као исто, тј. као уређени поредак. Држава и право се овде односе као организам и организација будући да је држава право које нормира, а право је нормирано стање, тј. држава.

Питање правног и стварносног појма државе дефинише константна напетост, будући да је однос права (норме) и стварности (државе) углавном осуђен на сукоб. Однос правног и стварносног појма државе је да:

„[...] уместо формалног субјекта права постоји један штаб људи који би ту изнудио то право, а само суверено право постаје шанса, тј. вероватноћа да ће заповести тог штаба фактички бити сматране легитимним и фактички бити извршаване“ (Kelsen, 1925, стр. 91, 100).

Дакле, право и држава као стварносни појам нису исто, јер идеја права није и идеја државе, иако идеја права може да служи сврси државе тако што се постиже правна сигурност у држави. Супротно томе, идеја права, иако садржи идеју правне сигурности и сврсисходности блиске идеји државе, садржи и идеју правде која је углавном изузета из државе као стварносног појма. Ипак, правна сигурност, ако је пружена на овај начин, обавезује државу на извесно ограничење у поступку спровођења државне власти, тј. праву на доношење и спровођење закона. Тако идеја правне сигурности даје право држави на доношење закона, али је и обавезује законом, што значи да је држава у могућности да доноси закон, али само ако је и сама везана законом који доноси. Минимално везивање државе за право које она пропише означено је као позитивистичко испражњење идеје правне државе, те да је идеја правне државе у свом првобитном облику значила везивање државе за преддржавна људска права као и преддржавно природно право, тако да идеја права добије значење примене идеје права, а не само појма права у односу појединца и државе.

„Право, пак, није само средство политике, већ и облик ограничавања државне власти и остваривања одређених вредности прихваћених од претежног дела друштва“ (Лукић, Кошутећ, Митровић, 2001, стр. 17-18).

Право и држава се у том смислу проучавају са становишта друштва, односно циљева које треба да реализују и вредности које треба да остваре са становишта друштва.

„Наиме, у сваком глобалном друштву је прихваћен одређен систем вредности (судови о правди, слободи, једнакости, реду, миру сигурности и другим; ови вредносни судови садрже и објективне и субјективне елементе), и, са становишта тог система вредности, одређене делатности државе или извесна садржина правних норми се оцењује као позитивна или негативна, као пожељна или непожељна“ (Лукић, Кошутећ, Митровић, 2001, стр. 17-18).

У најрадикалнијем смислу, право не представљају норме које садрже правила понашања, већ право одређују понашања људи која су реална и стварна. Ипак, овакав приступ је превише екстреман и непотпун јер искључује битну ставку да су позитивноправне норме још један катализатор друштвеног деловања – понашања људи. Према екстремнијем социолошком становишту право не чине норме које су осигуране принудом, већ сила регулисана нормама, али тако да те исте норме не регулишу људско понашање, већ силу коју треба спровести.

Са умеренијег социолошког аспекта правна норма се пак признаје као фактички елемент права, али тако да он није и најважнији. Признање постојања правне норме афирмише њена материјална манифестација у виду чињења кроз праксу, али не и као тврдње у апстрактном смислу кроз теорију. Сходно томе, социолошки метод показује свој телеолошки и херменеутички значај у тумачењу правне норме и права генерално, будући да омогућава бољу, прецизнију и темељнију спознају интеракције права и државе (друштва), па је као такав неопходан како правној науци тако и правној пракси.

ПРАВНО ДЕЛОВАЊЕ КАО ВИД ДРУШТВЕНОГ ДЕЛОВАЊА

Право повезује оно што је идеално и апстрактно са реалним и конкретним, тј. повезује норму и друштво. Друштво је у ширем смислу реална појава јер је сачињена од повезаног деловања људи, односно телесних, психичких и духовних појава које се манифестују кроз људско понашање у реалном свету. Друштвене појаве се између осталог показују

„[...] као процеси комуницирања или размене информација – процеси и којима људи упућују једни другима поруке са намером да нешто покажу, опишу, објасне, траже, упитају, пренесу емоције, створе фактичка стања итд.“ (Visković, 1981, стр. 370).

Међутим, поставља се питање на који начин су људска понашања повезана са правом, односно правним нормама, јер као што право делује на друштво, тако и друштво делује на право. Најбоља потврда деловању права на друштво даје правна свест коју људи имају о праву. Та свест може бити позитивна или негативна, тако да људи повезују, делују међусобно и на тај начин обликују своју правну свест. Правна свест може бити одобравају-

ћа или неодобравајућа, чиме се заузима одређен став према праву, те из правне свести човека следи процес примене права. Право, дакле, путем своје реалне манифестације у нормама ставља пред човека одређен модел понашања који ће у човеку наићи на одобравање (примену) или неодобравање (кршење). Уколико право резултира поступком кршења, доћи ће до тога да се појединац неће понашати по норми, те тада наступају државни органи који путем државне принуде (санкције), теже да изазову примену права.

С друге стране, начин на који друштво делује на право изискује да се норма усагласи са временом у коме се доноси, односно надовеже на затечену друштвену атмосферу. Према томе, творац норме, када ствара норму, мора да познаје тренутну друштвену атмосферу, односно мора бити у вези са друштвеним приликама тог времена преко актуелне друштвене културе коју спознаје путем важећег, позитивног права. На овај начин дефинишу се права и обавезе појединца у духу затечене друштвене атмосфере. Постављени модели понашања у норми производе одређене процесе и стварају односе међу људима тако да своје понашање усклађују, или не, са садржајем у норми.

„У овом смислу правно деловање је једна врста друштвеног деловања, правне појаве су посебна врста друштвених појава, а право је само један део друштва као целине, тако да однос друштва и права није однос два одвојена ентитета него однос целине и једног њеног дела“ (Митровић и Бован, 2012, стр. 48).

Правно деловање рефлектује се на друштвену кохезију као друштвено деловање, те чини да право буде и предмет изучавања социологије. Социологија као наука широког опуса интересовања

„на основу одговарајућих парадигми сложеног детерминистичког модела проучава друштво као систем посебне врсте, открива правилности у саставу и кретању друштва, те особине човекове генеричке суштине“ (Бован, 2014, стр. 67).

Стога је немогуће занемарити социјалну природу права испољену кроз константан утицај друштва на садржину права и обрнуто. Веза права и друштва, као и однос права и државе, најбоље се може сагледати и анализирати са социолошког аспекта тако што право видимо као посебан скуп нормативно уоквирених друштвених процеса који интересе државе дефинишу као вид друштвене организованости.

СОЦИОЛОШКИ МЕТОД У ИНТЕРПРЕТАЦИЈИ ПРАВА КАО ДРУШТВЕНЕ ПОЈАВЕ

Примена социолошког метода у правној интерпретацији разликује се како у области сазнавања права тако и у области правне технике. Када је реч о сазнавању права, улога социолошког метода је двострана, тако да се са једне стране примењује самостално, за сазнавање друштвене стране права и са друге стране несамо-стално, где је социолошки метод помоћни метод нормативном или неким другим методима као што је случај у правној техници при стварању и примени права. У литератури наилазимо да се за социологију права каже да проучава друштвену страну права, право као друштвену појаву, друштвену основу права, утицај друштва на право и слично (Бован, 2014, стр. 131). У судској пракси социологија права има важну улогу како у поступку стварања тако и у поступку примене права, а то чини испитивањем друштвених, психолошких и природних фактора који заједнички утичу на формирање једне правне појаве. Области стварања и примене права су заправо питања судске праксе која

„[...] се може проучавати из различитих аспеката, на пример када истражујемо утицај разних друштвених фактора на одлучивање судија, када се питамо како социолошко вештачење (знања која нам социологија даје о друштву) утиче на примену права, када истражујемо место правосуђа унутар система поделе власти, када истражујемо социјална обележја судијског сталежа и њихов утицај на пресуђивање, када са једног више субјективног, а заправо социо – психолошког становишта, усмеравамо пажњу на остале учеснике у судском поступку (парничари, жртва кривичног дела, починилац, поротници, тужилац, бранилац), итд.“ (Бован, 2014, стр. 117).

Такође, друштвена варијабилност и динамичност мора бити узета у обзир током процеса правног нормирања, па ће се и правне норме мењати у складу са друштвеним променама. Дакле, правне норме морају бити усклађене са друштвеним променама било да су оне резултати еволуције или револуције. Поред правних норми и моралне норме су такође подложне одређеном степену трансформације (Перовић, 1975, стр. 163). Моралне норме стога суштински прате променљивост друштвене кохезије у времену и простору јер „време и простор спадају у најочигледније појаве, тако да не долазе у питање“ (Лукић, 1992, стр. 54). У том смислу, време и место су, како Кант истиче, појаве *a priori* без ко-

јих није могуће мислити о свету уопште, јер је време мера трајања, постојања ствари, појава и света. Позитивно право као чисто друштвена творевина важи у извесном друштву, међу људима, постоји у свести људи, те тако регулише њихово понашање. Право, према томе, није искључиво нормативна или идеална појава која постоји сама по себи и искључиво за себе, већ оно постоји међу људима, у свести људи и за људе.

Када је пак реч о улози социолошког метода у праву, треба рећи да је креиран на основама два потпуно различита становишта о друштву тако да је са једне стране реч о консензуалним социолошким теоријама – у којима се друштво заснива и одржава на основама органске солидарности или интересно – вредносног слагања (консензуса) међу људима, док је са друге стране реч о конфликтним социолошким теоријама, у којима се доказује да се друштво заснива и одржава принудном регулацијом интересно – вредносних сукоба међу припадницима неједнаких владајућих и невладајућих друштвених класа и слојева (Jogan, 1978). Имајући у виду да предмет истраживања увек одређује и методе истраживања, при изучавању права подразумевају се све теоријске поставке и технички поступци који омогућавају спознају, али и практичну обраду специфичног и нужног предмета искуства правника (Visković, 1980, стр. 3). Социолошки метод у том смислу може при изучавању права наћи своју примену у правној теорији – науци и у правној пракси – рад судства. У оба случаја истражује социолошки контекст права, с тим што у првом случају то чини на апстрактан, а у другом на конкретан начин. Термин „социолошка метода“ само је групни назив за већи број врло различитих теоријских поставки о саставу и динамици друштвених појава које служе као хипотезе за даљу спознају и практичну обраду друштвених појава уопште и посебних правних појава, где такође постоји разлика између социолошких поступака и техника истраживања (Gilli, 1974). То истовремено значи да социологија не може проучавати право само једним методом, већ да је реч о примени великог броја различитих метода како би се потпуније истражила сложена, динамична и променљива друштвена суштина права, заснована на узроку и последици. Социолошки метод стога емпиријски проучава право тако што утврђује узрочне и функционалне законе права као појаве која такође делује.

„Свака наука представља јединство теорије и праксе, као и јединство теорије и метода“ (Шешић, 1974, стр. 1).

Као нераздвојни и интегрални део сваке науке, метод проучава предмет науке као скуп начина и поступака уз чију помоћ се долази да сазнања о некој појави. „С обзиром на то да је циљ научне делатности стицање знања, научни метод је елемент унутрашње структуре науке која нам показује како наука долази до знања, тј. како се одвија и обавља научна делатности“ (Бован, 2014, стр. 18).

Најзад, методи су конкретизовани специфични поступци, као и материјална средства, помоћу којих откривамо особине предмета чије нам сазнавање представља циљ научног истраживања (Лукић, 1975, стр. 47–48). Међутим, мора се истаћи да је углавном у служби истраживања и организовања права као научне делатности више научних метода. Наиме, извесно је да нормативни метод не може изучавати право као изоловану духовну творевину, изван времена и простора, већ мора узети у обзир да оно у себи носи и друштвене елементе поред своје нормативне структуре. Да би се дошло до суштине, неопходно је открити друштвене узроке настанка права, а затим и утврдити улогу коју право има у друштву и обрнуто, што једино може открити социолошки метод. Социолошки метод ће, према томе, своју примену наћи само ако се право посматра у ужем смислу (скуп правних норми). У том случају он ће настојати да утврди право као нормативну појаву која настаје под утицајем бројних друштвених појава. Такође, објасниће начин на који право стварно функционише, као и факторе ефикасности, циљеве које право остварује и дејство које право оставља на друштво. То значи да се социолошки метод занима и за дејство правних норми које оне остављају на друштво, као и за узроке који су довели до делимичног или потпуног неостваривања дејства правних норми у друштву. Право је у том смислу

„систем државних и друштвених норми с којима се принудно усмеравају најважнији и најконфликтнији међуљудски односи ради остварења мира, сигурности, праведности и других друштвено доминантних вредности“ (Visković, 2001, стр. 117).

Структуру једне правне норме неће, дакле, дефинисати логичка замисао, већ потребе, однос снага (моћи), циљеви (интереси) друштва.

Откривање правог значења правне норме поступак је у коме ни сам тумач не може бити сасвим слободан у доношењу коначне одлуке јер ако се узме пример судијске одлуке, она се у сушти-

ни неће много разликовати од било ког појединца, али ће иза његовог поступка стајати фактички монопол принуде, односно држава. Судија, стога, као и сваки грађанин, има сопствено виђење ствари када су у питању интереси које право треба да штити. Ипак поступак тумачења и примене права од стране правника, практичара-судије, почиње процесом прикупљања и обраде чињеница, а потом класификацијом и њиховим утврђивањем, са циљем доношења коначне одлуке. Тумачење чињеница немогуће је спровести без социолошког закључивања, а којим се судија користи при доношењу одлуке. Ипак, сваки судија зна или осећа у којој мери је одговарајућа искуствена евиденција битна за доношење судске одлуке (Rüthers, 1999, стр. 377), како би се дати судски поступак окончао. Имајући у виду да се критеријум тумачења налази у глави интерпрета, како је Хасемер сматрао (Rüthers, 2009, стр. 253–283), судија, чак и кад су у питању рутински случајеви, мора бити опрезан у доношењу одлуке и свестан да одлучује о људским судбинама. Судска одлука у том случају не сме бити потпуно слободна тако да је потребно методизовати како се не би извргла арбитрарности. Зато је судија као тумач дужан да узме у обзир све околности затечене друштвене атмосфере, да се држи мишљења које је имао сам творац правне норме када је стварао норму, и у том смислу, као што А. Бек истиче, потребно је стално истраживање ауторових речи (Voeckh, 1877, стр. 11). Судија, стога, пре него што донесе коначну одлуку, мора поступати у одређеним границама, где је, уколико би сматрао да право не штити интересе које би требало да штити, у обавези да својим произвољним мишљењем никако не пређе границе које су му постављене. У том случају, правда је присутна само ако судска одлука буде донета са довољно сврсисходним циљем, а о томе у којој мери, одредиће примена социолошког метода у телеолошком разматрању нормативног, али и друштвеног појма права. Сходно томе, социолошки метод бави се и питањима која су у вези са друштвеним снагама које утичу на стварање правних норми као нормативно уређених интереса доминантних друштвених скупина, те се применом социолошког метода стиче јаснија и потпунија представа о друштвеним појавама, процесима и њиховом утицају на право, што је од изузетног значаја како за правну теорију (науку) тако и за правну праксу.

ЗАКЉУЧАК Право као комплексна друштвена појава настаје путем друштвених интеракција, док је његова сложена унутрашња структура

последица објективне духовне и нормативно уобличене друштвене природе која као таква има временску и просторну детерминисаност. Као друштвена појава, право је предмет изучавања социологије, али и других друштвених наука где се истраживачке технике и теоријски принципи заснивају на анализи узрока и последице социјалних интеракција које су неминовност егзистенције људи, односно друштва.

Утицај друштва на право, али и права на друштво рефлектује се како на садржину права тако и на његову примену, што праву даје друштвени карактер, који је немогуће занемарити кад год се о њему говори. Специфична веза између права и друштва најбоље се може видети ако право посматрамо са социолошког аспекта као форму друштвене егзистенције. На тај начин, право је чврст, кохерентан и хијерархијски систем на чију структуру у великој мери утичу потребе, однос снага и циљеви једног друштва, односно једне државе. Стога, социолошки метод испитује зашто је садржај правне норме такав какав јесте, односно који то друштвени чиниоци обликују садржај правне норме. У том контексту се узима у обзир комплетна друштвена ситуација коју регулише право, а потом се испитују и доминантни друштвени интереси којима се држава води.

Како право има своју променљиву друштвену страну, друштвене законитости, процеси и односи који је чине могу се проучавати једино применом социолошког метода и поред многобројних метода изучавања права. Значајна улога социолошког метода је у томе што се његовом применом на јединствен и систематичан начин емпиријски истражују функционални закони права као делујуће појаве.

Социолошки метод, дакле, сходно својој функцији у поступку стварања, тумачења и примене права омогућава бољу, прецизнију, јаснију и темељнију спознају друштвених интеракција као узрока и последице сложеног односа који имају право и друштво. Као такав, социолошки метод је незаменљив како у домену правне науке тако и правне праксе.

-
- ЛИТЕРАТУРА Бован, С. Б. (2014). Социологија права као социологија правне праксе. У: П. Станојевић (ур.), *Право и друштвена стварност 2 (друга свеска): научни скуп са међународним учешћем* (113-127). Косовска Митровица: Правни факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици.
- Бован, С. Б. (2014). *Основи социологије права*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду – Центар за издаваштво и информисање.

- Лукић, Р. (1975). *Основи социологије*. Београд: Научна књига.
- Лукић, Р. (1992). *Систем филозофије права*. Београд: Савремена администрација.
- Лукић, Р. Д., Кошутић, Б. П., Митровић, Д. М. (2001). *Увод у право*. Београд: Јавно предузеће Службени лист СРЈ Београд.
- Митровић, М. М. и Бован, С. Б. (2012). *Основи социологије и социологије права*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду – Центар за издаваштво и информисање.
- Шешић, Б. (1974). *Основи методологије друштвених наука*. Београд: Научна књига.
- Шушњић, Ђ. (1973). *Критика социолошке методе*. Ниш: Градина.
- Voeckh, A. (1877). *Enzyklopädie und Methodenlehre der philologischen Wissenschaften*. Leipzig: Teubner.
- Finis, J. (2004). Natural Law: The Classical Tradition. У: Coleman, J., Himma, K., Shapiro S. (Eds.), *The Oxford Handbook of Jurisprudence & Philosophy of Law* (1-39). Oxford: Oxford University Press.
- Gilli, G. A. (1974). *Kako se istražuje vodič u društvenim istraživanjima*. Zagreb: Školska knjiga.
- Jellinek, G. & Jellinek, W. (1921). *Allgemeine Staatslehre*. Berlin: Verlag von Julius Springer.
- Jogan, M. (1978). *Sociologija reda (kritični oris funkcionalizma in konfliktne teorije)*. Ljubljana – Maribor: Fakultet za sociologiju, političke vede in novinarstvo Univerze v Ljubljani – Založba Obzorja.
- Kelsen, H. (1925). *Allgemeine Staatslehre*. Berlin: J. Springer.
- Perović, S. K. (1975). *Zabranjeni ugovori*. Beograd: BIGZ Beograd.
- Rüthers, B. (2009). Methodenfragen als Verfassungsfragen, *Rechtstheorie*, 40 (3), 253-283. doi:10.3790/rth.40.3.253
- Rüthers, B. (1999). *Rechtstheorie*. München: C. H. BECK.
- Visković, N. (1997). *Argumentacija i pravo*. Split: Pravni fakultet u Splitu.
- Visković, N. (1980). *Osnove metodologije prava*. Split: Pravni fakultet u Splitu
- Visković, N. (1981). О тумачењу правних аката. У: П. Стрчић (ур.), *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Zagrebu (spomenica prof. dr Olegu Mandiću) XXXI 3-4* (396-390). Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.
- Visković, N. (1981). *Pojam prava. Prilog integralnoj teoriji prava*. Split: Pravni fakultet u Splitu.
- Visković, N. (2001). *Teorija države i prava*. Zagreb: Birotehnika CDO.

ALEKSANDRA LJ. MITROVIĆ

UNIVERSITY OF BELGRADE

FACULTY OF LAW

SUMMARY

THE TELEOLOGICAL SIGNIFICANCE OF THE SOCIOLOGICAL METHOD
IN THE STUDY OF LAW AS A SOCIAL PHENOMENON

The aim of this scientific paper is to highlight the role and importance of the sociological method in the study of the law as a specific social phenomenon with its essence and structure—which need to be perceived as one—seeing that the law has both value and normative and social dimension. This stems from the relationship between rights and society, regarding the role that law has in the society and vice versa.

As the nature of the object defines the method used to implement the process of research, the law as normatively shaped social phenomenon requires the use of sociological methods to explain the causes of partial or full (non) realization of legal norms in society.

The conclusion is that a complex, dynamic, and variable substance and content of the law cannot be studied without the use of sociological methods, which, in addition to numerous methods of studying law, manage to investigate systematically and empirically the functional laws of the legal system as a social phenomenon.

KEYWORDS: sociological method; society; law; jurisprudence.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).